

Источники литературы:

1. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К.: Ника–Центр, 1998. – 480 с.
2. Сыроватка С. Звездная болезнь. //День/ –N37. – 2 марта 2004.
3. <http://www.agent.ua/> Статья Николай Стеценко «Открытие гостиницы международного класса»
4. Волков Ю.Ф. Введение в гостиничный и туристический бизнес. – Ростов н/Д: Феникс, 2003.– 352с.
5. <http://delo.ua> – Газета "Дело" / Денисенко Анна от 23 марта 2007 года.
6. Государственный комитет статистики Украины, Главное управление статистики в АРК, экономический доклад «Оценка работы предприятий гостиничного хозяйства АРКрым», Симферополь, 2006 год.
7. Статистическая отчетность по АРК по форме № 1 – гостиница № 215 за январь 2007 г.
8. Газета «Коммерсант – Украина» № 37 от 06. 03. 2007 года
9. www.investor.net.ua – инвестор Украина от 28. 12. 2006 года
10. www.kanzas.ua/ Денис Седлецкий «Движимые миллиарды» от 13. 10. 2006 года
11. Соколов Е. И. О необходимости создания Крымской компании развития и поддержки инвестиций// Ученые записки ТНУ. – Вып. № 12 (51). Туризм 1. – 2000 год. с.
12. ukrstat.gov.ua – сайт Министерства статистики Украины
13. Анискин Ю. П. Управление инвестициями: Учебное пособие, –М.: Омега Л, 2007. – 192 с.

Шкурупій О.В.**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА КРУГООБІГ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ**

Вступ. Розвиток економіки, заснованої на знаннях, супроводжується структурними змінами у складі ресурсного забезпечення корпоративного сектору. Господарючі суб'єкти все в більшій мірі віддають пріоритет інтелектуальному капіталу, якому за ступенем значимості поступаються матеріальні та фінансові ресурси. Визначення відмінностей руху інтелектуального капіталу в ході обороту капіталу підприємства є однією з важливих проблем функціонування суб'єкта господарювання в умовах сучасних ринкових відносин. Наявність нематеріальних благ – перспективної та конкурентоспроможної ідеї, секретів ефективної технології виробництва продукції, гнучкої та мобільної системи управління – та постійне їх нагромадження в процесі відтворення, забезпечує систему стійких конкурентних переваг підприємства.

Сучасні дослідження, цього спрямування спираються насамперед на теорію людського капіталу (Г.Беккер) [1], а також на теорію інтелектуального капіталу (Дж.Гелбрейт, Т.Стюарт, Л.Едвінссон, Р.Уілліамс, Е.Бруккінг та ін.) [2; 3; 4; 5; 6].

Постановка завдання. Метою статті є виявлення закономірностей формування та специфіки функціонування знання як економічного ресурсу, що використовується господарюючим суб'єктом у формі інтелектуального капіталу. Завдання полягають у наступному: обґрунтувати структуру та взаємозв'язок елементів інтелектуального капіталу, визначити порядок їх формування та руху.

Результати. Інтелектуальне виробництво є процесом створення нематеріальних благ. Досліджуючи кругообіг інтелектуального капіталу, необхідно насамперед зазначити, що інтелектуальний капітал, який використовує підприємство, можна розглядати за змістом його складових частин – тобто як сукупність людського капіталу (активної складової) та інтелектуального продукту (пасивної складової), на який компанія має права власності. Інтелектуальний капітал підприємства може бути також представлений як капітал знань, явною частиною якого є інтелектуальні активи, на які поширюються права власності господарюючого суб'єкта.

Інтелектуальний капітал є складовою сукупного капіталу, що використовується у господарській діяльності підприємства. Отже, на нього може бути поширений підхід теоретичного аналізу з позицій кругообігу та обігу капіталу. Проте на відміну від послідовності змін стадій згідно загальному правилу руху капіталу: «обіг – виробництво» і знову «обіг – виробництво» і так далі, – у русі інтелектуального капіталу існують відмінності.

Розглядаючи людський капітал як складову інтелектуального капіталу підприємства, необхідно зазначити те, що цей капітал є втіленим в людину. Із зазначеної причини, згідно змісту концепції людського капіталу, зроблені інвестиції зумовлюють певний рівень доходів за використанням людиною своїх знань, умінь, здібностей у сфері виробничих відносин. За інших рівних умов, збільшення інвестицій в людину робить її працю більш продуктивною; при більшій продуктивності збільшується і винагорода за результатами праці; дохід, що зростає стає підставою для підвищення рівня споживання. Таким чином до двох стадій (обіг та виробництво) додається – стадія споживання. Наявність стадії споживання викликана необхідністю збереження та нагромадження людського капіталу.

Людський капітал невідокремлюваний від свого носія. Перш ніж людина стане суб'єктом виробничих відносин, вона має набути корисні знання та навички, що можуть бути використані для виробництва благ. Категорію людського капіталу може бути ідентифіковано як сукупність невідчужених від індивідуума властивостей, які визначають реалізовану можливість людини на підставі існуючих ознак робочої сили застосувати в процесі виробництва свою здатність до праці. З огляду на продуктивні властивості індивіда категорія «людський капітал» зазвичай кваліфікується як сукупність знань, вмінь, навичок та мотивацій, якими володіє кожна людина [7, с. 34].

Зроблені на рівні індивіда капіталовкладення формують перш за все його людський капітал. Через людський капітал на основі вторинного ефекту від інвестицій утворюється інтелектуально-креативний. Цей капітал визначається нами як розвинута в результаті інвестицій в людину, здатність індивіда до творчої новаторської діяльності, яка є основою створення унікальних матеріальних і духовних благ та забезпечує можливість отримання доходу в разі використання суб'єктом своїх інтелектуальних здібностей у системі соціально-економічних відносин. Здатність людини до творчої діяльності є визначальним критерієм сутнісного змісту інтелектуально-креативного капіталу. Вона проявляється у двох формах: як здатність до творчої діяльності з опрацювання інформації і як здатність до творчої діяльності з продукування новацій. Створений таким чином інтелектуальний капітал індивіда (людський та інтелектуально-креативний), який не відокремлюється від носія та є його власністю, розглядаються господарюючим суб'єктом як фактор його виробничого процесу в потенціалі.

Індивід – носій первинно сформованого інтелектуального капіталу, будучи включеним в систему виробничих відносин постійно збагачує свій капітал. Цьому поряд з системою освіти – з основним джерелом поповнення знань, істотно сприяє нагромадження досвіду в процесі роботи («learning by doing»). Прирощення знань, їх постійне оновлення, підвищення продуктивної цінності – з одного боку зумовлено вимогами досконалості господарської діяльності, що виникають на потребу розвитку суспільства та комерційних інтересів підприємців, а з іншого – суб'єктивними перевагами інтелектуального зростання самого працівника. Здійснення затрат, пов'язаних з набуттям людиною знання, насамперед переслідують цілі потенційного і фактичного повернення витрачених коштів у вигляді нового прирощеного знання та/або нового матеріального продукту, але при цьому відбуваються і якісні зміни ментальної сутності особистості, соціального статусу та інших численних факторів, які визначають положення людини в суспільстві.

Таким чином людський капітал як частина інтелектуального капіталу підприємства проходить у своєму русі такі стадії із відповідною послідовністю: «споживання – обіг – виробництво – обіг – споживання» [8, с. 90].

Головна відмінність, що пов'язана з наявністю стадії споживання пояснюється дією подвійного ефекту (рос. «двойной множительный эффект»). Сутність зазначеного ефекту полягає у тому, що сформована у результаті інвестицій та застосована в процесі праці цінність людського капіталу, з одного боку бере участь у виробництві матеріально-речових благ через своє уречевлення в таких благах, а з іншого – нагромаджується самою людиною, бере участь у збереженні (виробництві) нематеріального інтелектуального блага, яким є сама людина (його науково-освітній, інтелектуальний потенціал) через персоніфікацію цієї цінності в самій людині. У результаті зазначеної відмінності оцінка людського капіталу у двічі більша порівняно з величиною випуску. [9, с. 67–68].

Якщо говорити про формування людського капіталу як складової майбутніх інтелектуальних ресурсів господарюючих суб'єктів, то насамперед необхідно зазначити, що процес його створення є індивідуалізованим. Виробничі властивості утворюються на основі уроджених властивостей людини, які розвиваються та нагромаджуються в процесі життєдіяльності. Згідно концепції «економічних властивостей» Л.Туруо кожному з індивідів властиві свої особливі процеси їх виробництва: «процеси виробництва людського капіталу мають відмінності для різних індивідуумів» [10, с. 48].

Функціональний кругообіг людського капіталу здійснюється в процесі життєдіяльності людини, продуктивні сили, якого за відтворювального руху приймають різні функціонально-логічні форми. Загальний обіг індивідуального людського капіталу – це функціональний кругообіг, що постійно повторюється та відновлюється на кожному новому циклі та досягає щоразу якісно нового рівня. Функціональний обіг проходить послідовні стадії: 1) інвестування в людину у вигляді конкретних вкладень; 2) нагромадження творчого потенціалу; 3) використання нагромадженого потенціалу, процес праці; 4) зростання продуктивності праці та виробництва 5) зростання заробітку людини та отримання інших ефектів; 6) зростання рівня споживання, підвищення якості життя людини; 7) підвищення мотивацій, зацікавленості у нових інвестиціях; 8) нове інвестування в людину, прийняття рішень [9, с. 62–63].

Крім мікрівиробництва людського капіталу (створення певного виду активу для конкретного індивіда) існує також марорівень або сукупне виробництво, яке відображає створення суспільством активів людського капіталу в цілому [10, с. 46]. Матеріально-економічні умови макрвиробництва людського капіталу створюються насамперед державою та господарюючими суб'єктами.

Створення людського капіталу в сфері виробничої діяльності підприємств проявляється як приріст знань відповідного характеру. Існуюча єдність виробництва і споживання за сприятливих внутрішніх та зовнішніх умов виробничих процесів забезпечує збагачення людського капіталу, а отже і інтелектуального капіталу підприємства в цілому, оскільки саме у рамках єдності виробництва і споживання створюється база для виробництва трудових здібностей індивіда. Людський капітал здатний до примноження, якщо забезпечується неперервністю навчання та нагромадження виробничого досвіду.

Рух інтелектуального капіталу передбачає, що крім формування інтелектуального капіталу відповідно до його складових (людського капіталу та інтелектуального продукту, який знаходиться у власності господарюючого суб'єкта) та його використання з ефектом самозростання у вигляді прирощення знань суб'єктом праці, у системі функціонального обігу виникає також процес переходу інтелектуального капіталу з однієї форми в іншу або інакше процес структурних змін в сукупному інтелектуальному капіталі підприємства. У результаті інтелектуальної діяльності працівників їх знання набувають об'єктивної форми – перевтілюються в інтелектуальний продукт, який стає власністю компанії (інтелектуальною власністю). У господарському аспекті (як об'єкти промислової власності) це: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, програмні продукти, бази даних, ноу-хау, секрети технології, торгові знаки, фірмові найменування тощо. Їх можна а)

вводити у господарський обіг і використовувати як фактор виробництва готової продукції та б) продавати або здавати у оренду.

Інтелектуальний капітал господарюючого суб'єкта може бути представлений як сукупність нематеріальних об'єктів, які використовуються у виробництві та є частиною основного капіталу [11, с. 7]. Будучи по суті явною частиною інтелектуального капіталу підприємства (тобто інтелектуальною власністю, існуючою у неречовій формі), об'єктивовані та ідентифіковані знання здійснюють свій рух за принциповою аналогією з кругообігом та обігом основного капіталу, який відноситься до речової власності. Такі об'єкти у результаті керованих дій, що застосовуються господарюючим суб'єктом, існують у господарському обігу як нематеріальні активи. Отже, інтелектуальні продукти, які є об'єктами промислової власності та функціонують як нематеріальні активи, відокремлені від підприємства та індивіда, можуть утримуватися підприємством для використання протягом операційного циклу або у продаж певного строкового інтервалу для виробництва, торгівлі, адміністративних потреб або надання в оренду.

Виробництво об'єктів інтелектуальної власності є стадією неперервного відтворювального процесу. Виготовлений інтелектуальний продукт використовується як фактор виробництва, переносячи свою вартість на готову продукцію. Використання інтелектуального продукту у господарському обігу є невід'ємною умовою виробничого процесу виготовлення продукції у речовій формі. Створення інтелектуального продукту та його застосування передують процесу виготовлення готового продукту. У практиці діяльності підприємств рух інтелектуального капіталу є початковою стадією виробничого процесу – це етапи дослідження, проектування, розробки виробів, обладнання, технологій тощо.

Результатами інтелектуального виробництва є знання та інформація. Знання проходять такі етапи трансформації: створення, збереження, передача та використання. На етапі створення відбувається пошук, узагальнення, фіксація, розвиток, осмислювання, представлення у вигляді нових знань. Збереження – передбачає перетворення, кодування, нагромадження, переведення знань на інформаційний носій, внесення в інформаційні бази. Передання знань – це процес переносу знань між інформаційними базами, технічними засобами, людьми. Використання – є процесом залучення знання до виробітки рішень, подальше нарощування.

Аналіз перетворень, яким піддаються знання в процесі їх руху показує, що у виробництві інтелектуального продукту не тільки використовується інформація, яка виникає у результаті інформаційно-когнітивного процесу, а й сам продукт створюється як матеріал для подальших інформаційно-когнітивних процесів.

Розглядаючи споживну вартість інтелектуальних продуктів у вигляді інформації, необхідно відзначити первісність творчої праці, оскільки джерелом нової інформації є результати творчої праці, тобто результати продукування оригінальних знань, які не мали до цього аналогів. У цьому аспекті аналізу виявляється суперечність, яка полягає у тому, що не існує форми, у якій може відбуватися рух корисності творчої праці. Тому корисність нового знання має перетворитися у споживну вартість, яка реалізується у споживанні; формою її перетворення є інформація. Кінцевим етапом руху корисності є надходження інформації до користувачів [12, с. 21–22].

Отже, господарський цикл сучасного підприємства, складається з інтелектуального виробництва (діяльності зі створення та розповсюдження нематеріальних благ) та матеріального виробництва. У цьому зв'язку необхідним є уточнення. Матеріальне виробництво нової готової продукції може засновуватися не лише на впровадженні власних науково-технологічних розробок, а й за використання інтелектуального продукту, притягнутого зовні. Нематеріальний характер знань та інформації зумовлює специфіку реалізації прав власності (розпорядження, володіння, користування). Як наслідок у практиці господарської діяльності набуває поширення копіювання об'єкту власності та використання одержаних переваг без затрат на створення ідеї.

Висновки. Знання є головним ресурсом суспільного розвитку, економічним продуктом, базисом сучасної економічної діяльності суб'єктів. З огляду на глобальний характер сучасних соціально-економічних процесів, розвиток України має засновуватися на формуванні системного укладу, який відповідає саме таким характеристикам. Економіка, заснована на знаннях є господарською системою, де сектор знань відіграє вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом економічного зростання.

Наслідки зростаючого технологічного суперництва на світовому ринку суттєво позначаються на економіці окремих країн-учасниць міжнародних економічних відносин. За цих умов утримання позицій, які займають національні економічні агенти та розширення їх, залежить від можливості трансформації господарюючих суб'єктів з індустріальних підприємств у підприємства нового постіндустріального типу. Успіху можуть досягти тільки ті підприємства, які здійснюють інтелектуальне виробництво та активно використовують інтелектуальний капітал у господарському обігу. Результатом такої діяльності стає додана вартість як форма прояву інтелектуальної ренти.

Джерела та література

1. Becker G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. – N.Y., 1964. – 268 p.
2. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество. – М.: Прогресс, 1969. – 480 с.
3. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Пер. с англ. В.А. Ноздриной. – М.: Поколение, 2007. – 368 с.
4. Edvinsson L., Malone M. Intellectual Capital. New York: Harper Business, 1997. – 225 p.
5. Букович У., Уилльямс Р. Управление знаниями: руководство к действию: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 504 с.

6. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: Пер. с англ./ Под ред. Л.Н. Ковалик. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
7. Интеллектуальный капитал – стратегический потенциал организации / Под ред. Гапоненко А.Л., Орловой Т.М. – М.: Издательский Дом «Социальные отношения», 2003. – 184с.
8. Харченко В.Е. Человеческий капитал: проблемы накопления и использования. – Белгород: ГТАСМ, 2001. – 247с.
9. Добрынин А.И., Дятлов С.А., Цыренова Е.Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования. – С.Пб.: Наука, 1999. – 309с.
10. Thurow L. Investment in Human Capital. Belmont, 1970. – С. – 48–50.
11. Климов С.М. Интеллектуальные ресурсы организации. – СПб.: ИВЭСЭП, «Знание», 2000. – 168с.
12. Ульянов Р.В. К вопросу об интеллектуальной собственности как экономической категории. – Волгоград: Перемена, 2001. – 27с.

Янина Ю.С.

СЛИЯНИЯ И ПОГЛОЩЕНИЯ КАК ХАРАКТЕРНАЯ ЧЕРТА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТНК

Актуальность темы. В результате экспансии производства и капитала за границу международные компании превратили мировую экономику в международное производство, положив тем самым начало новому этапу развития, – транснационализации международного бизнеса.

В течение 1950–1980 гг. XX века транснационализация мировой экономики, т.е. расширение международного производства в результате иностранного инвестирования транснациональных корпораций, проявлялась преимущественно в форме создания новых производственных мощностей за границей. С конца 80–х годов XX века появилась тенденция, доминирующая и в настоящее время, а именно, приобретение компаний за границей или объединение с иностранными фирмами на основе участия в капитале. Данный механизм получил название трансграничного слияния и поглощения (СиП). Существенных масштабов подобные операции достигли во второй половине 90-х годов XX века, составив около 80% мировых потоков ПИИ.

Актуальность данной работы определяется необходимостью выявления и классификации причин соглашений СиП, эффективности подобных сделок, а также факторов, усиливших процессы слияния и поглощения на современном этапе развития мировой хозяйственной системы. При проведении исследования был произведён всесторонний анализ соответствующего теоретического материала.

Существует большое количество научной и прикладной литературы по вопросам СиП, однако, такой вид как трансграничные СиП недостаточно изучен. Это объясняется относительной новизной подобных соглашений в практике мирового хозяйства.

Среди научных работ, посвящённых проблеме трансграничного слияния и поглощения, следует отметить исследования украинских учёных: Л.Бакаева, И.Бураковского, А.Бычковой [1], Г.Вольнского [2], Б.Губского, В.Зянько, Г.Кочеткова, Р.Кучукова [4], Д.Лукьяненко, Ю. Макогона [5], А.Михайлушкина [8], С.Мочерного, Ю.Пахомова, О.Плотникова, А.Рогача [6], В. Рокоча, Ю. Руденка, А. Румянцева, М.Рубцовой, А.Филипенка, С.Якубовского [7].

Рассматривают процессы СиП и зарубежные исследователи: Вестон Ф., Кутц Е., Мюллер Д., Пиккеринг Д., Хиггинс Р., Шерер Ф. и др. рассматривают СиП с точки зрения эффективности соглашений и их последствий для компаний; Бриттан Л., Траутвайн Ф. исследуют вопросы стратегического менеджмента при осуществлении операций; Фелдман М., Шапиро К. уделяют внимание слиянию корпоративных культур, управлению; Баумоль В., Дженсен М., Манне Г., Меклинг В. рассматривают СиП с точки зрения рынка корпоративного контроля; Вудкок П., Даннинг Д., Кейвз Р., Стопфорд Д., Уэльс Л. рассматривают подобные операции с позиции теорий ПИИ.

Цель и задачи исследования. Целью данной работы является изучение теоретических концепций трансграничных слияний и поглощений, анализ и классификация мотивов осуществления подобных сделок, а также выявление особенностей осуществления соглашений СиП на современном этапе. Достижение поставленной цели предполагает решение следующих задач:

- рассмотреть различные варианты инвестиционной деятельности ТНК;
- изучить основные мотивы осуществления сделок СиП;
- определить движущие силы глобальных процессов СиП на современном этапе;
- определить современные масштабы осуществления сделок СиП;
- на основе проведённого анализа показать, что на современном этапе операции СиП выступают как эффективная политика экспансии и роста ТНК.

Объектом исследования выступает инвестиционная деятельность современных ТНК в условиях глобализации мировой экономики.

Предметом исследования выступают трансграничные слияния и поглощения как характерная черта деятельности современных ТНК.

Основная часть. Каждая ТНК начинает свою деятельность как обычная компания, действующая в одной отрасли на внутреннем рынке. В этот период она использует, преимущественно, внутриотраслевые стратегии. На определённом этапе развития конкуренции стремление к расширению экономической власти толкают её к расширению и освоению других отраслей. Корпорация диверсифицируется и приобретает черты конгломерата, однако все её отделения и филиалы остаются всё ещё в одной стране. Наконец, даль-